

Ινδία

Το μεγαλύτερο μέρος της Ινδικής ενδοχώρας καταλαμβάνει η **Ινδία**, ενώ οι μικρότερες χώρες που την περιβάλλουν είναι το **Πακιστάν**, το **Αφγανιστάν** και η **Σρι Λάνκα**.

Πατώντας πάνω στο χάρτη, μπορείτε να τον δείτε σε μεγέθυνση και να τον χρησιμοποιήσετε καθώς διαβάζετε αυτό το κείμενο, ώστε να έχετε συνεχώς μια οπτική αντίληψη των περιοχών των οποίων η μουσική περιγράφεται.

Ινδία. (The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, p. 3.)

Ινδία

Εισαγωγή

Η ινδική μουσική παράδοση είναι μια από τις παλαιότερες της υφηλίου, αφού οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες που έχουμε γι' αυτήν χρονολογούνται από το 1000 π.Χ (4 βεδικά βιβλία). Συγχρόνως, είναι και μία από τις σημαντικότερες, γεγονός που επιβεβαιώνεται από πολλά και ετερόκλητα στοιχεία, όπως από τον πληθυσμό της που καλύπτει το 1/5 του πλανήτη, από την υψηλή θέση που κατέχει η μουσική μέσα στην ινδική κοινωνία, από το εμπεριστατωμένο θεωρητικό σύστημα που τη στηρίζει, και από την ευρύτατη επιρροή της στη μουσική άλλων ηπείρων, ακόμα και στη μουσική της Δύσης.

Στο παράδειγμα που ακολουθεί , σε μια σύγχρονη ηχογράφηση, ένας ινδός τραγουδιστής μαζί με μια ινδή τραγουδίστρια ερμηνεύουν μουσικά τους αρχαίους στίχους του ποιητή **Narsinh Mehta**. Μπορείτε έτσι να πάρετε μια πρώτη γεύση για την αμεσότητα και τη φρεσκάδα της ινδικής μουσικής.

Μουσικοί της Βασιλικής Αυλής σε γάμο, 1590 ή νωρίτερα. (Victoria and Albert Museum, Wade, B., *Imaging Sound: and Ethnomusicological Study of Music, Art, and Culture in Mughal India*, The University of Chicago Press, 1998.)

Ινδουσττανική – Καρνατική παράδοση

Στην έντεχνη μουσική της Ινδίας κυριαρχούν δύο μουσικές παραδόσεις, η **Ινδουσττανική** και η **Καρνατική**, που συναντώνται στη Βόρεια και στη Νότια Ινδία αντίστοιχα. Οι δύο παραδόσεις είναι ίδιες ως προς τις θεμελιώδεις αρχές τους, αλλά διαφορετικές ως προς τις λεπτομέρειες.

Πριν προχωρήσουμε στην περιγραφή αυτών των παραδόσεων, καλό θα ήταν να προσδιορίσουμε τα δύο βασικά στοιχεία της ινδικής μουσικής: τη **ράγκα** (raga) και το **τάλα** (tala).

Με τη λέξη **ράγκα** εννοούμε το σύστημα που περιλαμβάνει όλα τα μελωδικά στοιχεία μιας σύνθεσης. Ο ορισμός της **ράγκα**, που είναι το σημαντικότερο στοιχείο στην ινδική μουσική, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί, καθώς, αφενός η **ράγκα** περιγράφει και διάφορα εξωμουσικά στοιχεία (π.χ. ψυχολογική διάθεση, ώρα της ημέρας κ.ά.), και αφετέρου δεν υπάρχει όρος αντίστοιχός της στη δυτική μουσική.

Ο όρος **τάλα** αναφέρεται σε όλα τα ρυθμικά στοιχεία μιας σύνθεσης και περιγράφει τόσο το κάθε ένα ρυθμικό μέτρο, όσο και τις αλληλουχίες ρυθμικών μέτρων πάνω στις οποίες χτίζεται ένα μουσικό έργο. Και πάλι, η ακριβής έννοια του **τάλα**, δεν συναντάται στη δυτική μουσική.

Σε γενικές γραμμές θα λέγαμε ότι και το τονικό αλλά και το ρυθμικό σύστημα της μουσικής της Ινδίας είναι τροπικό.

Ακολουθεί ένας πίνακας, όπου επιχειρείται μια επιγραμματική σύνοψη των σημαντικότερων διαφορών ανάμεσα στις δύο παραδόσεις. Τα μουσικά παραδείγματα που συνοδεύουν την κάθε μια τους μπορούν να απεικονίσουν όσα τα λόγια αδυνατούν να περιγράψουν.

	Ινδουσττανική Παράδοση	Καρνατική Παράδοση
Ράγκα (raga)	καθαροί μουσικοί τόνοι με περιστασιακά ολισθήματα σε διανθισμένους τόνους	πλούτος μελωδικών διανθισμάτων ζωτικών για τη φύση των καρνατικών ράγκα
Τάλα (tala)	περιορισμένος αυτοσχεδιασμός	μεγαλύτερη ρυθμική ελευθερία
Φωνητική Μουσική	3 είδη κλασικής (dhrupad, dhamar, khayal) και 3 είδη ελαφρότερης κλασικής μουσικής (thumri, dadra, ghazal)	κύρια είδη: varnam, pallavi, ragamalika, kriti, padam, javali, tillana
Οργανική Μουσική	βασικό είδος: gat (μουσική για σιτάρ και σάροντ), αλλά και είδη που μιμούνται αυτά της φωνητικής μουσικής	τα είδη της οργανικής είναι τα ίδια με αυτά της φωνητικής μουσικής
Μουσικό Παράδειγμα	 Αυτοσχεδιασμός στη βίνα, με συνοδεία ταμπούρα και τάμπλα	 Αυτοσχεδιασμός στη βίνα, με συνοδεία ταμπούρα

Θρησκεία

Στην Ινδία, λόγω της εξαιρετικά μεγάλης της έκτασης, συναντάμε 3 βασικές θρησκείες: τον **Ινδουισμό** στο μεγαλύτερο μέρος της Ινδίας και στο Νεπάλ, τον **Μουσουλμανισμό** στο Αφγανιστάν, το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές, και τον **Βουδισμό** στο Μπουτάν και τη Σρι Λάνκα. Η θρησκεία στάθηκε η βάση για ένα σημαντικό μέρος της μουσικής της Ινδίας, καθώς χρησιμοποιήθηκε ως το απλούστερο και αμεσότερο μέσο για την επικοινωνία με τα θεία και την επικάλυψη των ιερών πνευμάτων. Επίσης, οι τελετουργίες των Ινδών που σχετίζονται με τον κύκλο της ζωής τελούνται πάντα υπό τη συνοδεία μουσικής.

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε δύο βραχμάνους να τραγουδούν μελοποιημένα βεδικά κείμενα.

Μουσικά Όργανα

Έγχορδα

Τα αντιπροσωπευτικότερα έγχορδα όργανα της Βόρειας Ινδίας είναι το **σιτάρ** και το **σάροντ** (βλ. φωτογραφίες), ενώ στη Νότια Ινδία, τα κυρίαρχα έγχορδα είναι η **βίνα** και το **μπιν**. Όλα αυτά τα όργανα εκτελούν τις μελωδικές γραμμές μιας σύνθεσης, ενώ το όργανο **ταμπούρα** (βλ. φωτογραφία) συνήθως τα συνοδεύει, παράγοντας έναν βόμβο (βλ. τα παραπάνω μουσικά παραδείγματα), χαρακτηριστικό στοιχείο της ινδικής μουσικής.

Στο μουσικό παράδειγμα έχουμε την ευκαιρία να ακούσουμε το **σιτάρ** παιγμένο από τον διασημότερο Ινδό μουσικό **Ravi Shankar** (<http://www.ravishankar.org>), ο οποίος έκανε γνωστή τη μουσική της Ινδουστανικής παράδοσης στον Δυτικό κόσμο.

Ο Ραβί Σανκάρ με το σιτάρ του (Pandit Ravi Shankar, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, 1995.)

Έγχορδο όργανο tambura (ταμπούρα)

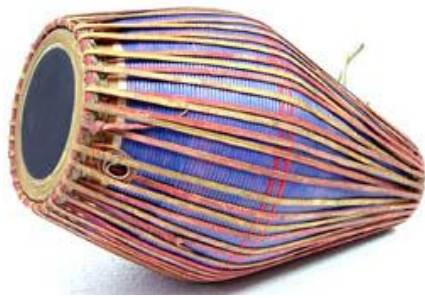

Έγχορδο όργανο sarod (σάροντ)

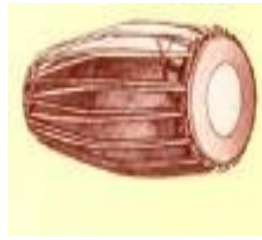
Κρουστά

Τα κρουστά όργανα κατέχουν βασική θέση στη μουσική της Ινδίας, καθώς φέρουν την κύρια ευθύνη για την τήρηση των τάλων, όλων δηλαδή των ρυθμικών στοιχείων μιας σύνθεσης. Η δεξιότητα των Ινδών στα κρουστά όργανα, και ιδιαίτερα στα μεμβρανόφωνα, είναι μοναδική, και μας εντυπωσιάζει ακόμα περισσότερο όταν συναντάται εξίσου σε ερασιτέχνες μουσικούς. Στις παρακάτω φωτογραφίες βλέπετε τα σημαντικότερα μεμβρανόφωνα κρουστά όργανα, ενώ στην κατηγορία των ιδιόφωνων κρουστών το πιο διαδεδομένο είναι τα **κύμβαλα (talam)** με τον κουδουνιστό τους ήχο.

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε τα **τάμπλας**, το αντιπροσωπευτικότερο κρουστό όργανο της Ινδίας, σε μία σόλο ερμηνεία, με τη διακριτική συνοδεία του πνευστού **σαράγγκι (sarangi)**.

Κρουστό όργανο khol

Κρουστό όργανο mridangam (μριντανγκάμ)

Κρουστά όργανα tablas (τάμπλας)

Πνευστά

Ο ρόλος των πνευστών οργάνων είναι αισθητά περιορισμένος στη μουσική της Ινδίας, ειδικά στην καρνατική παράδοση, όπου χρησιμοποιούνται μόνο σε ειδικές περιπτώσεις. Συνήθως πρόκειται για αυλούς που θυμίζουν το δυτικό φλάουτο και το όμποε. Μια ιδιαίτερη περίπτωση είναι ένας τύπος αερόφωνου **αρμόνιου** (βλ. φωτογραφία) που, ερχόμενο από τη Δύση, κατέλαβε τον 20ό αιώνα σημαντική θέση στη μουσική της Βόρειας Ινδίας, και ιδιαίτερα σε αυτήν του Αφγανιστάν και του Πακιστάν.

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε ξεκάθαρα το πνευστό **σενάι** στον πρωταγωνιστικό μουσικό του ρόλο, μέσα από μια ηχογράφιση μουσικής του Ρατζαστάν.

Harmonium (αρμόνιο)

Πνευστό όργανο shehnai (σενάι)

Φλάουτο που χρησιμοποιούν οι γητευτές φιδιών

Χορός – Θέατρο

Ο χορός και το θέατρο είναι τέχνες ιδιαίτερα σημαντικές στην πολιτιστική και την κοινωνική ζωή των Ινδών και είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με αυτή της μουσικής.

Ως προς το θέατρο, εκτός από τις επαγγελματικές παραστάσεις, σε πολλά μέρη της Ινδίας, πλανόδιοι μίμοι, γητευτές φιδιών, μάντιες κ.ά., χρησιμοποιούν μουσικά όργανα, δίνοντας τις δικές τους καθημερινές θεατρικές παραστάσεις.

Χορεύτρια kathak. (Musikgeschichte in Bildern, Südasien, Bd. 1.4, p. 55)

Ο πιο γνωστός παραδοσιακός χορός της Ινδίας (κυρίως της Νότιας) είναι το **καθάκ**, όπου ο χορός συνδυάζεται με τη μουσική, την ποίηση και το θέατρο. Οι χορευτές αυτού του είδους εκτελούν καθορισμένες κινήσεις τελετουργικού χαρακτήρα που απαιτούν πολύχρονη, και συχνά επίπονη, εξάσκηση.

Στο μουσικό παράδειγμα η χορεύτρια του **καθάκ** χορεύει τραγουδώντας μνημονικές συλλαβές, υπό τη συνοδεία των κρουστών **τάμπλας**.

Ακολουθούν εικόνες και χαρακτηριστικά μουσικά παραδείγματα που δίνουν το στίγμα της ιδιαίτερης μουσικής παράδοσης της κάθε περιοχής της Ινδίας.

Βόρεια Ινδία

Το μεγαλύτερο διαμέρισμα αυτής της περιοχής είναι το Ούταρ Πραντές όπου βρίσκεται η πρωτεύουσα της Ινδίας, το Δελχί. Μουσικά, πρόκειται για ένα υπόδειγμα όλων των βασικών χαρακτηριστικών της ινδοουσανικής παράδοσης, όπως της διάδοσης της μονωδίας, της διάκρισης ανάμεσα στη μουσική των ανδρών από αυτήν των γυναικών, της χρήσης του αρμονίου και της ενσωμάτωσης των λατρευτικών κειμένων.

Στο μουσικό παράδειγμα η διάσημη τραγουδίστρια Σίλα Νταρ (βλ. φωτογραφία) ερμηνεύει σύμφωνα με την φωνητική παράδοση **καγιάλ (khayal)**.

Η διάσημη Ινδή τραγουδίστρια Σίλα Νταρ. (Dhar, Sheila, Voyage intérieur, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1992.)

Βορειοδυτική Ινδία

Εδώ ανήκουν οι επαρχίες Ρατζαστάν, Γκουτζαράτ και Παντζάμπ, όπου η μουσική είναι αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής. Οι μουσικές παραδόσεις είναι διαφορετικές σε κάθε κάστα και σώζονται από γενιά σε γενιά. Τραγούδια επικά και λατρευτικά, χοροί τελετουργικοί και δημοφιλείς, καθώς και τραγούδια των σούφι μοναχών, είναι μερικές από τις μορφές της μουσικής έκφρασης σε αυτήν την περιοχή.

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε τον Ινδό τραγουδιστή να εναλλάσσεται με τη χορωδία τραγουδώντας στίχους του **Narsinh Mehta** που έζησε τον 15ο μ.Χ. αιώνα στο Γκουτζαράτ.

Μουσικοί από το Ρατζαστάν. (Inde – Rajasthan, Musiciens professionnels populaires, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1994.)

Ιμαλία

Στην κορυφή του κόσμου, η Ινδική και η Θιβετιανή κουλτούρα συναντώνται με εκείνες του Νεπάλ και του Μπουτάν και δημιουργούν την ιδιαίτερη μουσική παράδοση των Ινδικών Ιμαλαίων. Στο Κασμίρ το μουσικό στίγμα δίνεται από τους Σούφι, ενώ ο ιερός χαρακτήρας της μουσικής δημιουργίας είναι παρών και στο Νεπάλ.

Στο μουσικό παράδειγμα προσέξτε τα παράξενα ηχοχρώματα των τραγουδιών των Θιβετιανών μοναχών της επαρχίας του Λαντάκ.

Κεντρική Ινδία

Στην καρδιά της Ινδίας συναντάμε της επαρχίες Ορίσσα, Μάντια Πραντές και Μαχαράστρα, και φυσικά την πολύβουη Βομβάη.

Στο μουσικό παράδειγμα από την

Ορίσσα , παρατηρούμε την αντιφωνική λειτουργία της αντρικής και της γυναικείας χορωδίας.

Ξεχωριστή περίπτωση, όπως ακούμε και στο μουσικό παράδειγμα , αποτελεί η μουσική της Γκόα. Οι τέσσερις αιώνες αποικιοκρατίας της Πορτογαλίας επηρέασαν τη μουσική της ταυτότητα, με αποτέλεσμα σήμερα η Γκόα να αποτελεί την πολιτιστική γέφυρα ανάμεσα στην Ινδία και τη Δύση.

Poems of Narsinh Mehta, part 3, Bombay, Navras Records, 1996. (εξώφυλλο)

Μπανγκλαντές και Δυτική Βεγγάλη

Η περιοχή αυτή ξεχώριζε πάντα για την έντονη καλλιέργεια της λογοτεχνίας και των τεχνών. Ειδικά τα τραγούδια της Βεγγάλης, όπως λέγεται όλη αυτή η ανατολική πλευρά της Νότιας Ασίας, καταλαμβάνουν εξέχουσα θέση στη μουσική ιστορία της περιοχής, καλύπτοντας ένα τεράστιο θεματικό εύρος.

Στο μουσικό παράδειγμα , η διάσημη τραγουδίστρια από το Μπαγκλαντές ερμηνεύει ένα τραγούδι που ανήκει στο είδος **μπάουλ (baul)**.

Μουσικοί από το Μπανγκλαντές.
(Bangladesh, Les Garo de la forêt de Madhupur, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1994.)

Νότια Ινδία

Οι τέσσερις περιοχές της Νότιας Ινδίας (Καρνατάκα, Άντρα Πραντές, Ταμίλ και Κεράλα) συνδέονται μεταξύ τους, αλλά και διαφέρουν πολιτιστικά από όλες τις υπόλοιπες περιοχές της Ινδίας, λόγω της δραβιδικής τους ρίζας.

Στο μουσικό παράδειγμα έχουμε την ευκαιρία να ακούσουμε με ποιο τρόπο ο ήχος του δυτικού βιολιού μεταμορφώνεται και απελευθερώνεται στα χέρια του διάσημου βιολιστή **Λ. Σουμπραναμιάν** (βλ. φωτογραφία), ακολουθώντας τα ίχνη της μουσικής της νότιας Ινδίας.

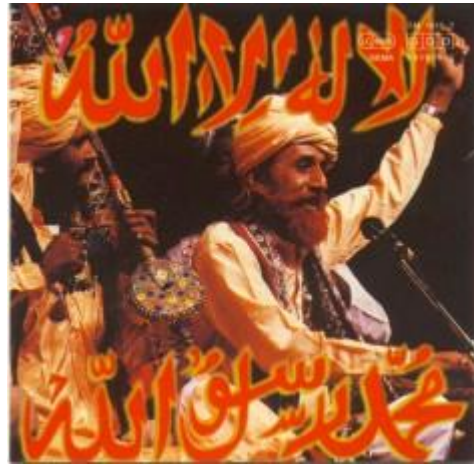

Ο Ινδός βιολιστής Λ. Σουμπραναμιάν. (L. Subramaniam, *Le violon de l'Inde du Sud*, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1988.)

Πακιστάν

Το Πακιστάν, λόγω της γεωγραφικής του θέσης, εκτός από το βασικό μουσικό πλαίσιο που είναι ινδικό, έχει δανειστεί στοιχεία τόσο από το Αφγανιστάν, όσο και από το Ιράν και τη Μέση Ανατολή. Συγκεκριμένα, κάθε μια από τις τέσσερις επαρχίες του (Παντζάμπ, Μπαλοχιστάν, Σιντ και Βορειοδυτικό Πακιστάν) έχει διαμορφώσει έναν ιδιαίτερο μουσικό χαρακτήρα, ανάλογα με την χώρα με την οποία συνορεύει.

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε μια ομάδα καβαλιστών από το Πακιστάν να τραγουδούν λατρευτικά τραγούδια. Μπορούμε να ξεχωρίσουμε τον ήχο του **αρμονιού** που αναφέρθηκε παραπάνω (βλ. φωτογραφία).

Μουσικιστές σούφι από το Πακιστάν, Sufi Music from Sindh, The Sindhi Music Ensemble, Mainz, Wergo, p1995.

Αφγανιστάν

Η μουσική δημιουργία στο Αφγανιστάν έχει τα τελευταία χρόνια επηρεαστεί πολύ από τις πολιτικές καταστάσεις. Πριν από το αυστηρό πολιτικό καθεστώς, οι Αφγανοί μουσικοί είχαν αναπτύξει τη δική τους μουσική γλώσσα, κοντά στα πρότυπα αυτής του Πακιστάν. Κατά τη διάρκεια των χρόνων της καλλιτεχνικής λογοκρισίας, πολλοί από αυτούς συνέχισαν να δημιουργούν εξόριστοι στο Πακιστάν ή στην Ευρώπη, ενώ σήμερα, μετά την αποκατάσταση της πολιτικής κατάστασης, τα πράγματα αρχίζουν και πάλι να βρίσκουν το δρόμο τους.

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε ένα κλασικό σύνολο οργάνων από την περιοχή των συνόρων του Αφγανιστάν με το Πακιστάν σε ένα νυφικό τραγούδι.

Μουσικοί από το Αφγανιστάν. (usinfo.state.gov/.../ea/mgck/seeds/culture3.htm, 22-7-2004)

Σρι Λάνκα

Η μουσική αυτού του νησιού στο νοτιοανατολικό άκρο της Ινδίας έχει ποικίλες ρίζες, όπως άλλωστε και οι κάτοικοί του. Οι θρησκευτικοί ύμνοι συνυπάρχουν με την αφρικανική και την πορτογαλική χορευτική μουσική, ενώ όλα τα μουσικά είδη έχουν δεχθεί την επιρροή της πολιτιστικής κληρονομιάς των ιθαγενών Σινχάλα.

Στο μουσικό παράδειγμα θρησκευτικής μουσικής από τη Σρι Λάνκα μια αντρική και μια γυναικεία χορωδία τραγουδούν a capella (χωρίς συνοδεία μουσικών οργάνων).

Ο ελέφαντας που λατρεύεται σαν Θεός. (Sri Lanka, Musiques rituelles et religieuses, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, 1992.)

Μαριάννα Αναστασίου
Αθήνα, 30 Σεπτεμβρίου 2004
manastasiou@megaron.gr

Όλα τα βιβλία και τα cd που ακολουθούν μπορείτε να τα βρείτε στη συλλογή της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας Λίλιαν Βουδούρη

Βιβλιογραφία

- ▣ Michels, Ulrich. 'Ατλας της μουσικής (μετάφραση από τα γερμανικά Ινστιτούτο Έρευνας Μουσικής & Ακουστικής), [Αθήνα] : Φ. Νάκας, 1994-1995, τ. 1, σελ. 166-167.
- ▣ Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5.
- ▣ New Grove Dictionary of Music and Musicians (2nd Edition, ed. by S. Sadie), vol. 12, "India", London, Macmillan, 2001, p. 147-272
- ▣ Imaging Sound: and Ethnomusicological Study of Music, Art, and Culture in Munghal India, The University of Chicago Press, 1998.
- ▣ Musikgeschichte in Bildern, Südasien, Bd. 1.4.
- ▣ Joshi, G.N. Understanding Indian Classical Music, Taraporevala, Bombay, 1977.
- ▣ Titon, Jeff Todd ed. Worlds of Music: an Introduction to the Music of the World's Peoples, Schirmer, N. York , 1992.
- ▣ World Music, vol. 2, London, Rough Guides, 2000.
- ▣ May, Elizabeth, ed. Musics of Many Cultures, University of California Press, Berkeley, 1980.

Δισκογραφία

- ▣ Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, (cd).
- ▣ Poems of Narsinh Mehta, part 3, Bombay, Navras Records, 1996.
- ▣ Raga Purvi-Kalyan, Pandit Ravi Shankar, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1995.
- ▣ Fanfare timbales nagara et haubois shanai, Inde – Rajasthan, Musiciens professionnels populaires, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1994.
- ▣ Dhar, Sheila, Voyage intérieur, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1992.
- ▣ L. Subramniam, Le violon de l'Inde du Sud, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1988.
- ▣ Qalbana, Flight of the Soul – Qawwali from Pakistan, Berlin, Wergo, 2001.
- ▣ Sri Lanka, Musiques rituelles et religieuses, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1992.

Τα μουσικά παραδείγματα του άρθρου

- ▣ Je Game Jagal, Poems of Narsinh Mehta, part 3, Bombay, Navras Records, 1996, track 1.
- ▣ Hindustani khyal ang gat, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 3.
- ▣ Karnatak instrumental tanam, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 5.
- ▣ Rgvedic recitation, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 9.
- ▣ Raga Purvi-Kalyan, Pandit Ravi Shankar, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1995, track 2.
- ▣ Fanfare timbales nagara et haubois shanai, Inde – Rajasthan, Musiciens professionnels populaires, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1994, track 12.
- ▣ Hindustani tabla peshkar, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 7.
- ▣ North Indian kathak dance syllables, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 16.
- ▣ Dhar, Sheila, Voyage intérieur, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1992.
- ▣ Maari Hoondi, Poems of Narsinh Mehta, part 3, Bombay, Navras Records, 1996, track 5.
- ▣ Buddhist ritual music and chant, Ladakh, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 24.
- ▣ Paraja antiphonal courtship song, Orissa The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 26.
- ▣ Decknni dance song, Goa, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 27.
- ▣ Baul song of Bangladesh, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 32.
- ▣ L. Subramniam, Le violon de l'Inde du Sud, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1988.

- ▣ Qalbana, Flight of the Soul – Qawwali from Pakistan, Berlin, Wergo, 2001, track 1.
- ▣ Pashtun wedding song, Southeaster Afghanistan, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 5, cd, track 31.
- ▣ Sri Lanka, Musiques rituelles et religieuses, France, Ocora, Distribution, Harmonia Mundi, p1992.